

Trojaki olkuskie

Dzieje monet polskich są niezwykle interesujące.

Wśród nich szczególne miejsce zajmują dawne trojaki, ponieważ były wybijane w olkuskiej mennicy, która istniała w latach 1579-1601.

Trojak to polska moneta, wykonywana ze srebra a później także z miedzi. Posiadała ona wartość 3 groszy. Do obiegu została wprowadzona przez ordynację menniczą Zygmunta I Starego w 1528 r. Wówczas produkowano je w czterech mennicach, w tym w olkuskiej mennicy.

Olkuskie Trojaki posiadały charakterystyczne wymiary: średnicę około 22 mm oraz wagę 2,5 grama. Nazywano je także „dulkami”. Jednego trojaka w 1585 r. otrzymywał robotnik niewykwalifikowany za swoją całodzienną pracę, natomiast murarzowi płacono już więcej, bo trzy trojaki. Tyle kosztował korzec tj. 50 litrów pszenicy lub żyta.

Na początku działalności olkuskiej mennicy, wybijano grosze i szelągi. Te ostatnie posiadały wartość jednej trzeciej części grosza i trojaków. Z biegiem lat zaczęto emitować talary i póltalary.

Wspomniana już ordynacja króla Zygmunta I Starego z 1528 r. wprowadziła system złotowy, w której została podana definicja polskiego złotego. Na początku jego wartość była równa 30 groszom. Z czasem nazwano go „czerwonym złotym” dla odróżnienia od innych monet. Posiadał on bowiem czerwony kolor od zawartej w nim miedzi używanej do wzmocnienia trwałości.

Pomimo istnienia wielu monet, to olkuska mennica w 72% produkowała trojaki.

Monety produkowane współcześnie, różnią się od trojaków olkuskich. Na przestrzeni 20 lat funkcjonowania olkuskiej mennicy, wyemitowano kilkadziesiąt odmian trojaków, które różniły się od siebie.

Jak wyglądał trojak? Na awersie było przedstawione popersie aktualnego wyglądu panującego monarchy, z jego prawego profilu.

Wizerunek władcy zawsze wiernie ukazywał rzeczywisty jego wygląd i zmieniał się w zależności od ewolucji wyglądu monarchy.

Naokoło popiersia władcy znajdował się napis, który zawierał wszelkie jego tytuły.

Ponieważ tych tytułów było dużo, dlatego stosowano skróty. Przykładem może być trojak z wybitym wizerunkiem króla Stefana Batorego a wokół niego litery „STEP*D*G*REX*POL*MDL” co oznacza: Stefan*Z Bożej łaski(Dei Gratia)*Król Polski(Rex Poloniae) i Wielki Książę Litewski (Magnus Dux Lituaniae).

Z kolei inny trojak, wybity za panowania Zygmunta III Wazy, posiadał skrót „SIGIS III D G REX POL MDL”.

Najmniejsze monety, czyli szelągi, posiadały tylko herb aktualnie panującego władcy, ponieważ ze względu na ich niewielką powierzchnię, nie mieścił się na nich profil króla.

Warto dodać, że herb Stefana Batorego ukazywał trzy zęby smoka, ponieważ, jak podaje legenda, przodek rodu Batorych zabił tego smoka.

Herbem króla Zygmunta II Wazy był Snopek, co znaczy po szwedzku Vasa.

W 2009 r. we współpracy firmą DM Sp. z oo. oraz Mennicą Polską S.A. wybito olkuskie trojaki. Wróciły one przez chwilę do swojej dawnej świetności na cztery miesiące, kiedy to zostały na ten czas wprowadzone w obrót. Obecnie pełnią rolę numizmatyczną i kolekcjonerską.

Z kolei na **rewersie** był wybity **herb Korony tzn. orzeł**, jak również **herb Litwy, tj. litewska pogoń**. Na dole wybijano **datę**. Na rewersie znajdowało się tu także **oznaczenie wartości** monety.

Rewers olkuskiego trojaka zawierał: u góry rzymską cyfrę III natomiast u dołu znajdowała się legenda „GROSSVS ARGENTEVVS TRIPLEX REGNI POLONIAE” co oznacza „grosz srebrny potrójny Królestwa Polskiego”. Zdanie to zamieszczano w całości lub też używano skrótów.

Na olkuskich trojakach znajdowały się również specjalne oznaczenia, jak np. inicjały imienia i nazwiska (tzw. **monogramy**) aktualnego podskarbiego koronnego oraz wzór stempla menniczego – **herbu, jakim posługiwał się podskarbi menniczy**.

Podskarbi Jakub Rokossowski posiadał oznaczenie swojego herbu Glaubicz w postaci wizerunku ryby i inicjału IR.

Natomiast podskarbi Jan Dulski pieczętował się inicjałami ID, jak również swoim herbem „Przegonia” tj. mieczem z ostrzem skierowanym w dół i po jego bokach z dwoma półksiężycami.

Z kolei podskarbi Jan Firlej na trojakach zamieszczał swój herb „Lewart”, który ukazywał lwa w koronie, który stał na tylnych łapach. Po bokach tarczy herbowej widniał monogram IF.

Na olkuskich trojakach znajdowały się jeszcze inne znaki.

Znajdowała się tu również **litera I – jako inicjał słowa „Ilcussia” – Olkusz**, jak również – nie na wszystkich monetach, **skrót CR tj. inicjały imienia i nazwiska Kaspra Rytkiera oraz jego herb „Topór”**.

NH to inicjały innego zarządcy mennicy, Nicolausa Hewela.

Mincerze i probierze posiadali także swoje znaki, które przypominały **gmerki olkuskich mieszczan**.

Znakiem mincerskim olkuskiej mennicy w latach 1592-1594, było „Słońce” a znakiem probierzy olkuskich w latach 1593-1594 był „Dzban”.

Trojaki olkuskie stanowią niepodważalne dowody, dotyczące historii Polski i Olkusza. To artefakty, posiadające wartość bezcenną.

Źródła:

-Trojak (moneta), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Trojak_\(moneta\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Trojak_(moneta)), dostęp: 01.04.2020;

-Szeląg (moneta), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Szel%C4%85g_\(moneta\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Szel%C4%85g_(moneta)), dostęp: 01.04.2020;

-Kronika pieniądza polskiego: reforma mennicza Zygmunta Starego, <https://www.skarbnicanarodowa.pl/kroniki-numizmatyczne/223-kronika-pieniadza-polskiego-reforma-mennicza-zygmunta-starego>, dostęp: 01.04.2020;

-Jacek Sypień, Mennica olkuska 1579-1601, materiał promocyjny Miasta i Gminy Olkusz, Wydział Promocji, Urząd Miasta i Gminy Olkusz.

Oprac. Iwona Rams z ZS Nr 1 w Olkuszu